FÖRFATTAR-PROLETARIATET

Av JAN GEHLIN

INNAN MAN GER SIG i kast med frågan om ett författarproletariat måste man kanske framhålla både att detta inte är något nytt och att de som hamnar i det litterärt sett inte tillhör någon enhetlig grupp eller generation. Det finns både lyriker och prosasister, det finns särire eller dåliga, och det finns goda och mycket fina, det finns experimenterande och traditionella — det finns många fler äldre som lever i misär än allmänheten vet, och det finns en stor grupp unga som just nu är på glid mot samma situation. Om man i dagens diskussion ändå håller sig till dessa yngre innebär det ingen orättvisa. De äldres situation är tragisk, för dem finns i många fall ingen återvändo, men vi skulle nu ha svårt att mera allmänt överblicka orsakerna till deras problem. Vi har lättare att se de faktorer i det gångna decenniet som medverkade till att ett författarproletariat av 25- till 40-åringar kan komma att bli en mörk sanning, om krisen fortgjorde rätt i att ge så många unga som möjligt tillfälle att visa sig och pröva sina krafter. Men då skulle de ha parat chanstagningen med klara upplysningar till debutanterna. Förlaggarna glömde nog bort att när de antar en bok ter detta sig auktoritativt för den unge. Han litar på att hans bok är bra. Tycker förlaggaren då i själva verket att boken är svag, men ger ut den för de goda konjunkturernas skull, så gör han något som han måste förklara. Annars inger han debutanten den uppfattningen att boken är fullgod, dvs. att skribenten är författare. Och infrian han sen inte det löfte som kanske finnas i debuten, tröttnar förläggaren — på sitt eget experiment! Förläggarna svarar att ingen debut är mer än ett löfte, ingen debutant kan ha rätt att betrakta sig som färdig författare. Men var och en som lämnar in en allvarligt syftande bok känner att han åstadkommit något nytt och riktigt, och utgivningen styrker honom i denna känsla.

När det gäller experimentlitteraturen glider debatten genast in på en värdering av förläggarens allmänna uppgift. Ingen kan komma ifrån att ett förlag är ett affärsföretag, och jag menar det inte ironiskt när jag tror att förläggaren gärna pojängterar just det då han refuserar avancerade saker. Frågan är ju om man verkligt sakligt kan angripa hans ståndpunkt: "Det må vara att det här är en intressant sak, men som förretagare kan jag inte stå till svars med att göra en affär som jag vet kommer att gå med stor förlust." Att han just i den situationen därmed också inskränker sina möjligheter att få framstå som en central kulturbärare, för vilken ingen insats är för stor, är uppenbart. Men det är väl också självklart att han måste få dra en gräns mellan olika sorters experimentlitteratur utan att behöva bli kallad kulturell profitör utan ambitioner. Även det avancerade finns i olika kvaliteter, och inom alla gebit har avantgardet svårt att göra sig gällande. Erik Lindegren, harald forsa, bernt erikson och Peter Weiss, till exempel, har måst ta konsekvenserna genom att ge ut på eget förlag. Det är ett ekonomiskt äventyr, en risk som kulturmedvetna förläggare ofta borde ha övertagit — men så länge den vägen står öppen kan man inte med skäl påstå att förläggaren tystat någons mun. Detta är ett allmänt konstnärligt-ekonomiskt problem, som inte författarna kan lägga beslag på.

Sen tror jag också att många kritiker får bära en del av ansvaret. För de lättförståelig böckerna utbildade de under 40-talet en underligt slappt-välvillig stil, som inte innebar det ringaste försök till penetrering. Det var bara, som Werner Aspenström har sagt, några klipp i texten och ett påhängt betyg på slutet, som varken sa det ena eller det andra. Dålig kritik är alltid bitter att svälja, men om den bygger på reell analys, en kritisk värdering, tar författaren efter ett halvt år hellre det av den igen än av den havresoppa som han blev så glad över just i debutdagarna. För de svårförståeliga skulle kritikerna ha varit introduktörer. Men det fanns alltför många som gjorde sig till kallgrinande käsörer; de skapade visserligen ett intresse, men när det roliga var slut stod författaren där. Den från felaktiga utgångspunkter och delvis på hån byggda högkonjunkturen vände i kris.

Så uppstod alltså en del av det som kan bli ett författarproletariat. Den forsande utgivningen, den välvilliga (i många fall egentligen likgiltiga eller låtsförståsigpåande) kritiken var ett sätt att hålla dörren öppen. Och många blev författare till yrket redan efter en bok, knsske redan innan den nått publiken. Några var dåliga. Låt oss inte blunda för det. De kämpar nu i litteraturens utkanter i den ständiga förhoppningen att få tränga in till det centrum som deras ambition alltjämt dras till. Andra var bra, men inte mogna vare sig som människor eller konstnärer. För dem blev författarskapet plötsligt en tung börda, ett ansvar som de inte förstått. De brottas nu med sin vända därför att de för tidigt beslöt att bli litterära yrkesarbetare.

Den som känner sig på glid mot en "proletarisering" kan inte undgå att ompröva sin egen situation. Det gäller att rädda dem alla ekonomiskt och mänskligt: de dåliga, de halvbra, de hyggliga, de bra. Men självprövningen hos de dåliga och halvbra är nog ett problem för sig. Man kan givetvis inte råda dem att byta yrke: det tillkommer inte utomstående att på så sätt värdesätta deras arbeten i relation till deras ambition. Och möjligen hade de hamnat där de nu är även utan förläggares och kritikers konjunkturbetonade välvilja. Men de andra gruppernas självprövning kanske leder till att de gjorde rätt när de valde yrke. Vad de saknar är kontakten med förläggarna — och med kollegorna. Här gäller det ett kollektivt ansvar i ordets riktigaste bemärkelse, och ett krav till den middelålders unge att han måste vara medveten om sina valhandlingar bemöter han riktigt med ett krav till kamraterna och förläggarna på förståelse och hjälp ur förlamningen. Det får inte bli deras tragedi att sitta gamla, borgfjärnda och kanske till sist oförmögna att skapa.

En mera allmän vädjan till förläggarna kunde väl för framtiden formuleras så: Var inte rädda för avantgardet, kallyklara inte med varje anskild bok efter dess avsättningsmöjligheter, ty varje stöd åt de unga är en investering, men var för guds skull själva övertygade om att det ni ger ut har värde! Annars experimenterar ni med människor — och de skall värderas som människor och inte som förläggarobjekt, dvs. som goda och dåliga författare. Var medvetna om att varje debut är ett långtidskontrakt, författaren här inte prasslet från brasklapparna. Varje knuten kontakt innebär ett ansvar.

Av kritikerna vill man önska en djupare motivering för både klander och uppskattning. Böckerna skall läsas av kritikerna på samma sätt som av köparna; att bara skumma en sak och sen anmäla den kan aldrig ursäktas med dagspressens krav på snabbjournalistik. Släck kallgrinet och ta allvarligt även på det som vid en hastig blick tycks dåligt. Ju oklarare ett vittnesmål är, desto noggrannare prövning kräver det innan domen faller.

Men de experimentella är ju ytterst inte offer för vare sig förläggare eller kritiker, utan för köparens olust inför det svåra. Doktorander och andra vetenskapare kan ur olika fonder få tryckningsbidrag till sina arbeten. Kunde man inte tänka sig något liknande för hela det konstnärliga avantgardet. Nu måste de sälas med egna pengar och förlora. Jag tror de skulle ta emot med glädje redan detta att kunna nå offentligheten utan förlustrisk. En sådan kunde göra en viss sovring (den bedömningen kan man nog inte undgå) och en kulturfond betala publiceringen. Då vore det egna förlaget inte längre ett äventyr.

Många anser att ett höjt statligt anslag till författarna vore den enda radikala (och enda icke förödmjukande) hjälpen för ett begynnande författarproletariat. Det är klart att staten är medintressent i varje special problem, men just nu kommer den allmänna krisen att vara motivering nog för ett sådant anslag på en sådan begäran. Dessutom är det väl fråga om staten verkligen kan betraktas som en helhjärtad kulturell medintressent. Beskattningen av författarstipendiaterna ger för närvarande staten mer i skattemedel än hela författarannslaget, vilket tydligen innebär att det är förlag, tidningar, boklotteriet och alla de andra privata stipendieutdelarna som möjliggör de statliga understöden. Situationen är ju barock. Innan staten tagit en klart positivare ställning i denna och flera frågor (det gäller också engångsbeskattningen av författarnas pensionsmedel) kan vi inte hoppas på att den skall se på ett kulturellt proletariat på annat sätt än som rena socialhjälpsfall.

Till sist återvänder man då till författarna själva. Det är ju ändå så att skrivandet yttersti alltid sker på författarens egen risk. Varje konstnär vet att livsrädningsutrustningen är bristfällig och att han själv måste hjälpa till att skapa garantier innan han ger sig ut på djupt vatten.

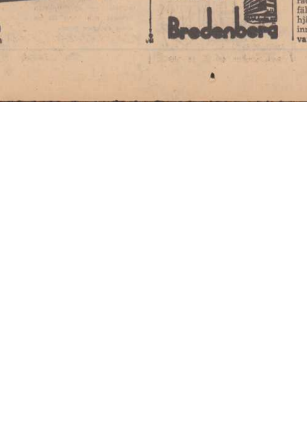

SVENSK OM KOREA

KAPTEN *Kurt Håkanson*, sambandsofficer vid det svenska fältsjukhuset i Korea under drygt ett halvår, har i en bok redogjort för sina intryck och erfarenheter (*Kampen om Korea*, Första Förlag AB, 9: 50 kr.). Han har lyckats briljant. Man får en rad ögonblicksbilder av militärer, civila, flyktingar och fångar, känsliga och stundom gripande, men aldrig sentimentala. Till skildringarna av uppleveleer och människor sluter sig referat av politiska och militära samtal och personliga reflexioner. Här är framställningen naturligtvis ibland diskutabel, men det är omöjligt att bedyvla självständigheten, ärligheten och den starka övertygelsen. Kapten *Kjell Hörns* skrivit en målande och med en erinran om att det ohyggliga öde som drabbat Korea hotar även andra små stater att blott en fast sammanslutning gentemot det kommunistiska hotet kan rädda den fria världen. Hans bok torde vara för den svenska allmänheten kunna ge konkretion åt många av de problem som vi är alltför benägna att betrakta som avlägsna och likgiltiga.

HERBERT TINGSTEN

Notiser om konst

FÖRSTA NUMRET av Paletten, tolfte årgång inleder dess nye redaktör *Torsten Bergmark* med ett förstat: "Vi befinner oss av alla att döma i ett läge där modernismen blivit tradition och det angelägnaste för oss borde vara att söka bli medvetna om denna traditions innebörd. Den existens är de flesta på väg att acceptera, men det gäller väl övervägande den formella sidan av saken." Också faller mig i minnet ett uttalande av Edvard Wallenqvist för åtskilliga år sedan: "När en svensk blir modern blir han det i första hand ej till sinnet, utan till formen." Bergmark gör också gällande att en öppen och positiv inställning till den moderna konstens olika uttryckformer inte behöver utesluta vare sig kritik eller engagemang samt att illusionen om en bedömningsgrund ovanför mnet eller rådan för misstag inte får utesluta ett ingripande i dagshändelserna. En programförklaring som man gärna vill analysera sig till under förutsättning att detta ingripande präglas av opartiskhet och på inlevelse, erfarenhet och konskap grundade värdeomdömen. En truism kanske, men en nödvändig sådan. Och man vill livligt ta fasta på redaktörens löfte att låta tidskriften spegla den levande konsten, vare sig den är ny eller gammal. Vi hoppas att denna tradition alltjämt kommer att hållas levande och att Paletten liksom hittills kommer att finna så stor resonans hos konstnärer och konstvänner att dess fortsatta existens icke äventyras. Vi har så få konsttidskrifter av dess höga värde att svensk konstliv skulle bli betydligt fattigare om den tvingades att upphöra.

Det nu utkomna numret innehåller bl. a. en artikel om ryssen Alexandre Alexeieff som illustratör, författad av *C. G. Bjurström*, varjämte *Bertil Svanberg* skriver om Auguste Perret, vid sidan av Le Corbusier — och ofta i motsättning — den ende arkitekten mest betydande namn. Perret vill vara på en gång arkitekt och byggmästare och betonar nödvändigheten av att bygga i ständig samverkan med det material man använder. Otvivelaktigt ett sund princip, som gäller allt konstnärligt skapande. Artikeln illustreras av bilder från kyrkan Notre Dame de Raincy och Palais de Bois i Paris. *Uti Hård af Segerstad* behandlar i en uppskattande och rikt illustrerad artikel Olle Nymans måleri. Samtidigt som han reagerar mot Tältvändigs intolerandet av konstnären i en viss grupp påpekar han de gemensamma strävandena med den göteborgska mellangenerationen, dock utan att på något sätt ifrågasätta Nymans avslag på en sådan begäran. Dessutom är det väl fråga om staten verkligen kan betraktas som en helhjärtad kulturell medintressent. Beskattningen av författarstipendiaterna ger för närvarande staten mer i skattemedel än hela författarannslaget, vilket tydligen innebär att det är förlag, tidningar, boklotteriet och alla de andra privata stipendieutdelarna som möjliggör de statliga understöden. Situationen är ju barock. Innan staten tagit en klart positivare ställning i denna och flera frågor (det gäller också engångsbeskattningen av författarnas pensionsmedel) kan vi inte hoppas på att den skall se på ett kulturellt proletariat på annat sätt än som rena socialhjälpsfall.

Till sist återvänder man då till författarna själva. Det är ju ändå så att skrivandet yttersti alltid sker på författarens egen risk. Varje konstnär vet att livsräddningsutrustningen är bristfällig och att han själv måste hjälpa till att skapa garantier innan han ger sig ut på djupt vatten.

konstnärliga egenart. Han framhåller vilken stor roll Saltsjö-Duvnäs och dess traditionsmättade miljö spelat i Nymans utveckling.

Birger Idelius skriver "Om dans och dekoration", *Eugen Wretholm* om den franske målaren Gondouin samt *Bo Lindwall* om imaginisterna, vilka väckte ett visst uppseende på den nyss avslutade skånska utställningen i Liljevalchs konsthall. Numret avslutas med *Göran Lindahls* kritiska granskning av André Malraux' "*Le musée imaginaire*", som översatts till svenska under namnet "Fantasiens museum". Trots sin uppskattning av idérikedomen, den formella elegansen och spiritualiteten sammanfattar han sin mindre sympatiska inställning till Malraux' arbete i artikelns tillspetsade titel "Lysande nonsens".

Om jag så skulle komma med en anmärkning vore det mot det tekniska utförandet. Redaktionen har nämligen experimenterat med ett papper som gör att bilderna blir suddiga och grå. Det vore önskvärt att tidskriften återgåe till sitt tidigare använda papper med den utmärkta reproduktionsresultat.

Om jag så till sist tillägger att *Kjell Hörns* skrivit en målande och om formskön dikt "Narcissus", så skulle jag vara glad om jag med denna uppräkning åtminstone lyckats påvisa det stora register som tidskriftens intresse spänner över.

*

KONSTHISTORISK TIDSKRIFTS första nummer för året innehåller en mycket intressant artikel av *Kjell Boström*, som behandlar den Pieter Bruegel d. ä. tillskrivna marin "Stormen" som man minns från Wienutställningen i Nationalmuseum hösten 1948. Efter ingående utredning av målningens teknik och innehåll kommer författaren till det resultatet att vi tills vidare måste benämna den okände konstnärens Måstaren till "Stormen" i Wien. Vidare skriver *Sune Schéle* om Bielkegravens i Linköpings domkyrka, och slutligen tillrättlägger *Axel Gauffin* i en artikel betitlad "Per Hallström eller Bruno Liljefors?" sammanhanget — eller snarare bristen på sammanhang — mellan en av Nils Gösta Sandblad i Tidens konsthistoria utförd sammanställning av Gauffins karaktäristik av Liljefors "stora monumentala stil" och en novell av Per Hallström.

Låt mig till sist få framhålla denna tidskrifts föredömligt sobra och förnäma stil. Dess utstyrsel och uppställning kommer idealen nära.

SIXTEN LUNDBOHM

Vetenskaplig tidskrift

DET centrala inom den sfär där vetenskapen arbetar och verkar är självfallet upptäckterna och resultaten av experiment och bakgrundsbel. Om en uppgäckt skall få verkligt värde och verka befruktande på den fortsatta utvecklingen, måste den ennellertid också göras känd. Det är i själva verket ett älvvillkor både för samhället att få impulser na från forskningens högborgar och för vetenskapen att stå i intim växelverkan med det övriga samhället. När efter kriget vetenskapens uppruistning stod på programmet i vårt land förordade därför naturvetenskapliga forskningsinstitutén att en allmänt naturvetenskaplig, medicinsk och teknisk tidskrift skulle utgivas med bidrag från staten. Förslaget blev aldrig realiserat, kanske främst beroende på svårigheten att finna den person som kunde hålla i skaftet.

Mot bakgrunden av det sagda framstår det som mycket betydelsefullt att ett försök nu gjorts att få i gång en populär, främst naturvetenskaplig tidskrift, visserligen av en uppläggning och med en syftning som avsevärt skiljer sig från den av forskningskommittén planerade tidskriften. Utgivare av den nya publikationen, som fått namnet Värld och Vetande, är Svenska bib-

Stora kulturfynd gjorda vid Hälsingborgskyrka

Många fynd av stort kulturhistorisk intresse har gjorts vid de fortsatta grävningarna på planen kring Mariakyrkan i Hälsingborg. Särskilt mystiskgöm är imponerande, de uppgår till ett 50-tal. Av dem är 14 danska s. k. borgarkrigsmynt från 1300-talet. Yngre ligar i fynden mynt från kungarna Hans, Fredrik I, Kristian IV och Fredrik III.

Anmärkningsvärt många mynt är svenska från kung Birger Magnusson i början av 1300-talet och fram till Oscar I. Mecklenburg och Stralsund är representerade bland medeltidsmynten, av vilka några ännu inte kunnat bestämmas.

Största intresset tilldrar sig emellertid en sigillstamp av brons som nyligen påträffats. Den är rund och har på baksidan en avbruten ögla för fästandet av den kedja medelst vilken sigillet burits vid bältet. Sigillet visar en framsträckt arm som har ett hängande smalt föremål. Inskriften tyder på att sigillet ägts av en präst vid namn Olof Petersen, som dock inte är historiskt känd. (DN, Hälsingborg.)

Ikotekaförlaget (pris per nr 1: 50, prenumeration på 8 nr till årets slut 10 kr.). Som redaktör fungerar professor Knut Lundmark i Lund, biträdd av arkivarien fil. dr Alf Åberg. Det framgår redan av redaktörens intresseinriktning och även av programmet att tidskriften skall sträcka sig ut också över närliggande humanistiska och liknande områden. I det första numret finner man sålunda vid sidan av ruiner som "Atomerna och vår kunskap" av Niels Bohr, "Albert Einstein" av dr tekn. Paul Bergöö, "Stjärnhimlen och solarna" av professor Lundmark också en sådan artikel som "Vagnen och de historiska avgörandena" av fil. dr Alf Åberg.

En intimt samarbete har upptagits med en dansk motsvarande tidskrift, "Vor Viden", vars redaktör är den nysnämnde Paul Bergöö. Ett sådant samarbete är säkert synnerligen lämpligt, för att inte säga nödvändigt, för att en tidskrift som denna skall kunna klara sig ekonomiskt i vårt lilla språkområde.

Det är väl knappast möjligt att på detta stadium göra något uttalande om tidskriftens kvalitet. Denna kommer ju att i så hög grad bero på vilka medarbetare den kan förvärva, och någon lista över dylika finns ännu ej. Vad man kan säga är att en tidskrift av detta slag är högst välkommen och tillönskas all framgång.

GOSTA W. FUNKE

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.